

- Některé názory na povahu pravdy ve filosofii a ve vědě

- pravda – řec. Aletheia

Platón (427-347př.n.l.) – theia alé

Boží obcházení

Martin Heidegger (1889-1976) – a-lethe
neskrytost, světlna přítomnění

nejstarší myslitelé západoevropské tradice o pravdě

Démokritos(460-351př.n.l.), Xenofanés(580-488př.n.l.) – pravda je nám skrytá;

Sókratés (469-399 př.n.l.) – hledání pravdy byl pro Sókrata způsob života; „Tu se mi zdálo, že se musím utéci k myšlenkám a na nich pozorovat pravdu věcí“ (Platón: Faidón)

Platón(427-347př.n.l.) – Ústava - podobenství o slunci a dobru; Charles Kahn: „Platónův popis forem jakožto TA ONTOS ONTA lze právě tak dobře přeložit jako „to, co je vskutku pravdivé“ i „to, co je vskutku skutečné“; Zákony – pravda je věc trvalá, o ni usilujeme; Hippias Menší – Odysseus a Achilles;

Bible – vztáženost pravdy k Bohu; „Já jsem ta cesta, pravda i život, nikdo nepřichází k otci než skrze mne (Jan 14,6)

korespondenční teorie pravdy

Aristotelés (384- 322 př.n.l.) pravda jako shoda myšlenek se skutečností;

Sv. Tomáš Akvinský(1325-1374) – veritas est adaequatio rei et intellectus;

Immanuel Kant (1724-1804) – pravda je shoda poznání se svým předmětem;

Bertrand Russell (1872-1970) – korespondence věty a faktu „okno vedle dveří“;

Ludwig Wittgenstein (1889-1950) – strukturální izomorfismus věty a faktu;

John L. Austin (1911-1960) - jazyk nevznikl napodobením skutečnosti, ale konvencí;

koherenční teorie pravdy

Platón: Menón – „svázání“ pravd navzájem mezi sebou;

Platón: Theaitétos – spojování myšlenky s myšlenkou (pravd), počítání,
 $7+5=12$;

John Locke (1632-1704) ideje jsou pravdivé, když vzájemně souhlasí;

Francis Bradley (1846-1924) – diskuse o kritériích jako koherence,
obsažnost,...

pragmatická teorie pravdy (americký pragmatismu s přelomu 19. a 20. stol.)

- Charles Sanders Peirce (1839-1914) – Jak to udělat, aby naše ideje byly jasné?
- John Dewey (1859-1952) – pravda jako zaručená tvrditelnost;
- William James (1842-1910) – jediným kritériem pravdy je to, co nejúspěšněji nás vede, co nejlépe se hodí pro každou část života, co nechá se sloučit s úplným úhrnem životních žádostí;
- Druhy: korespondenční, koherenční, svědectví, uspokojení, konsenzus a pravda víry;

Ve vesmíru, kde by nebyl myslitelný nikdo, kdo by o něm mohl vědět, byla by v takovém vesmíru pravda jako něco odlišného od faktů? ... Taková pravda by byla nejen neexistující, ale nepředstavitelná, nemyslitelná. Ze spisu Pragmatismus, 1918

Dnes ještě svědectví o vnitřním myšlenkovém světě a konvence jako jsou smlouvy, dohody, zákony, hodnoty ve výtvarném umění, peněžní hodnoty apod.

sémantická teorie pravdy

Alfred Tarský (1902-1983) – definice pravdy ve formalizovaných jazycích:

Věta „Sníh je bílý“ je pravdivá tehdy a jen tehdy, když sníh je bílý.

Spor způsobený zacyklením v paradoxu:

Věta „Tato věta je nepravdivá“, je pravdivá tehdy a jen tehdy, když ta věta je nepravdivá.

Věta „Tato věta je nepravdivá“, je nepravdivá tehdy a jen tehdy, když ta věta je pravdivá.

Je třeba rozlišovat objektový jazyk a metajazyk atd.; vzniká hierarchie jazyků a pravdivostních predikátů;

znevažování pravdy ve 20. stol. Je pravda relativní?

- Gottlob Frege (1848-1925) prakový argument – je jen pravda jednotlivých vět neboli jedna pravdivostní hodnota pro všechny věty;
- Frank Ramsey (1903-1930) – deflacionismus; redundance pravdivostního predikátu: „Je pravda, že César byl zavražděn.“ (Co ale s větami „Má vždycky pravdu“, „Cokoli řekne, je pravdivé“ apod.)
- Postmodernismus: relativita pravdy. Proti:
- Bernard Bolzano (1781-1848) – ve spise Vědosloví;
- William James – příklad s obcházením veverky;
- Jan Maria Bocheňski (1902-1995) příběh o slepcích;
- Absolutní (dokonalá) pravda=jistota a (vševědoucí) dogmatik;
- Erazim Kohák(1923-2020) – pestrost pravdy, nikoli relativita

Jazyk a pravda (oprávněná kritika korespondenční teorie)

Donald Davidson (1907-2003) The Centrality of Truth (1999) Ústřednost pravdy

Korespondenční teorie předpokládá, že rozumíme jazyku. Jak se ale učíme jazyk?

Když se dítě učí významu slov ukazováním na předměty, vytváří se prostor pro úspěch a chybu; V případě, že se dítěti zdaří náležitě spojit slovo a věc, znamená to úspěch;

Jakmile je užita gramatika, mohou být naučená jednotlivá slůvka poskládána novými způsoby a pravda se oddělí od pouhého užitečného a schváleného;

Pravda (užitečnost) je podmínkou, abychom se naučili rozumět tomu, co slova a věty znamenají, abychom se naučili mluvit.

Pravdivostní podmínky jsou nutné k pochopení významu slov a jejich spojení v jazyce.

pravda ve vědění

- William James – ...pravda a vědění jsou termíny vzájemně závislé. Kdykoli je vědění myslitelné, je myslitelná i pravda, kdykoli je vědění možné, je možná i pravda, kdykoli je vědění skutečné, je skutečná i pravda;
- objektivní pravda o smyslovém světě lidské zkušenosti: pozorování a měření;
- pravda a logika: jak přejít od jedné pravdy k jiné; zachování pravdy;
- pravda a matematika: pravda o matematických objektech a strukturách;
- pravda a přírodovědné teorie: jak pojednat „změnu“ pomocí matematických funkcí;